

**РОЛЬ УЛЬЯНЫ КРАВЧЕНКО В СОЗДАНИИ КУЛЬТА ИВАНА
ФРАНКА КАК БОЛЬШОГО КАМЕНЩИКА
ROLA ULANY KRAWCZENKO W TWORZENIU KULTU IWANA
FRANKI JAKO WIELKIEGO KAMIENIARZA**

Руслана Крамар,
Варшава, Польша

Ключевые слова: Ульяна Кравченко, Иван Франко, Пшемысль, украинская литература.

Резюме. Предметом статьи является публицистическая деятельность Ульяны Кравченко (1860-1947), украинского писателя и общественного деятеля из Восточной Галиции. Сделана попытка ответить на вопрос о роли поэтессы в создании культа выдающегося украинского интеллектуала Ивана Франко, как Великого Каменщика украинского народа, то есть борца за его лучшее будущее.

Keywords: Uliana Kravchenko, Ivan Franko, Przemyśl, Ukrainian literature

Summary. The subject of the article is a journalistic activity of Uliana Kravchenko (1860-1947), a Ukrainian writer and public figure from Eastern Galicia. However, the specific goal is an attempt to answer the question about its role in creating the cult of the outstanding Ukrainian intellectual Ivan Franko, as a Great Mason of the Ukrainian people, that is, a fighter for its better future.

Przedmiotem artykułu jest próba przybliżenia pisarki, publicystki i ukraińskiej działaczki z Galicji Wschodniej Ulany Krawczenko (1860-1947). Natomiast celem szczegółowym jest próba udzielenia odpowiedzi na pytanie w jakim stopniu tworzyła ona kult Iwana Franki, wybitnego ukraińskiego intelektualisty, jako Wielkiego Kamieniarza, czyli niezmordowanego robotnika na niwie emancypacji narodowej. Ułana Krawczenko to pseudonim twórczy Juliany Schneider, pierwszej kobiety-poetki, która wydała własny tomik poezji w języku ukraińskim. Jest autorką kilkunastu zbiorów poezji i prozy, które stały się trwałym dorobkiem literatury ukraińskiej. W historii tej literatury Ułana Krawczenko zapisała się jako poetka, wspierana i inspirowana przez klasyka piśmiennictwa ukraińskiego, wybitnego uczonego Iwana Frankę [1: 161]. Pisarz ten w okresie międzywojennym z racji jego sztandarowej poezji-manifestu „Kamieniarze” (*Каменярі*) przez publicystów, krytyków literatury oraz dziejopisarzy Ukrainy został okrzyknięty Wielkim Kamieniarzem (*Великим Каменярем*), co w zależności od epoki bywało różnie traktowane. Najczęściej wkładano w to pojęcie ideologiczny sens, który wpisywał się w wyzwolenicze idee ukraińskiego ruchu kulturowego i politycznego, co w ostatnich latach jest kontestowane przez ukraińską krytyczkę literatury Tamarę Hundorową [Гундорова, 3].

Obydwoje pisarzy łączyły wieloletnie przyjacielskie relacje, o czym świadczą listy, które pisali do siebie na przestrzeni kilku dekad [Ланій: 196]. W okresie międzywojennym, mieszkając w polskim Przemyślu, Ułana Krawczenko napisała wiele wspomnień o Iwanie France, którego nazywała „szczerym przyjacielem”, „bratem”, „nauczycielem” etc.. Był to właśnie ten czas, kiedy

ukraińska społeczność Galicji Wschodniej aktywnie tworzyła mit Iwana Franki jako Kamieniarza [Гундорова, 3].

Zagadnieniom relacji Ulany Krawczenko z Iwanem Frankiem oraz jej wspomnień o pisarzu poświęcony jest szereg publikacji. Wśród najnowszych wymienić należy prace Marii Łapij [6:202] i Hanny Ohryzy [5:3-17]. Jednak kwestia udziału bliskiej przyjaciółki I. Franki w tworzeniu jego kultu w Galicji Wschodniej wciąż nie jest wystarczająco dobrze przeanalizowana przez badaczy.

Analiza rozproszonej spuścizny publicystycznej Ulany Krawczenko z okresu międzywojennego pozwala wydzielić dwie główne grupy tematyczne: artykuły-wspomnienia, przeważnie o Iwanie France, lub jej koleżankach-emancypatkach z XIX wieku oraz artykuły-refleksje o rozwoju ruchu feministycznego w Galicji. Do pisania wspomnień zachęcali ją redaktorzy ukraińskich czasopism, szczególnie kobiecych. Charakterystyczny jest pod tym względem list od znanej działaczki ukraińskiego ruchu kobiecego Mileny Rudnyckiej, w którym narzeka ona na ubogość ukraińskiej kobiecej literatury wspomnieniowej. Zaznacza, że leciwe pionierki ruchu kobiecego odchodzą nie pozostawiając po sobie pamiątek piśmiennictwa:

Дуже були би ми Вам вдячні, Достойна Пані, коли би Ви списали для нашого журналу спомини зі свого життя, чи бодай з поодиноких подій, чи переживань. Не сумніваємося, що це були б незвичайно цінні і цікаві речі. Наша жіноча мемуаристика така вбога. Старше покоління, перші піонерки визволення української жінки відходять від нас не залишивши своїм наступницям свого досвіду [8:158].

W okresie międzywojennym Ulana Krawczenko na prośbę różnych ukraińskich galicyjskich gazet i czasopism wielokrotnie pisała wspomnienia o swojej przyjaźni z Iwanem Frankiem. Nazywała swoje relacje z wybitnym pisarzem ukraińskim *wielką przyjaźnią*, a wobec samego Franki używała tak podniosłych określeń jak *рідний, милий, добрий брат, щирий друг і приятель, учитель*, a jednocześnie *великий поет*, a nawet *Титан* oraz *син сонця та правди*, którego ubóstwiała do głębokiej starości.

W 1936 r. na prośbę Mileny Rudnyckiej poetka z Przemyśla podzieliła się swoimi wspomnieniami o Iwanie France z czytelniczkami czasopisma „Жінка”, które chciała opublikować w periodyku z okazji dwudziestej rocznicy śmierci pisarza. W liście wysłanym do pisarki 26 maja 1936 r. M. Rudnycka uzasadnia swoją prośbę o napisanie wspomnień tym, że poetka знаła Frankę i się z nim przyjaźniła [7:157]. Po przeczytaniu rękopisu redaktorka pisała autorce wspomnień, że jest wzruszona a również przekonana, iż mogą one wywrzeć ogromne wrażenie na społeczności ukraińską: *Це така надзвичайно цінна, глибока і цікава річ, що я дуже горда і дуже Вам вдячна, що Ви дали мені її для „Жінки” [8:158].*

W artykule *Моя дружба з Іваном Франком* Ulana Krawczenko tłumaczy na czym polegały jej relacje z wybitnym ukraińskim intelektualistą, na temat których przez długi czas zachowywała milczenie lub pisała zdawkowo, czy w sposób aluzyjny. Zaznacza na przykład, że wcześniej ostrożnie poruszała tę kwestię w książce zarysów autobiograficznych *Замість автобіографії*. Już we

wstępie artykułu podkreśla, że o więzi z Iwanem Frankiem niełatwo jej pisać nawet wiele lat po jego śmierci. Ostrzega, że temat stosunków Franki z ruchem kobiecym i jego pionierkami, który zamówiła redakcja czasopisma dla niej, jest dość kłopotliwy:

Вашій редакції потрібна стаття на тему відношення Франка до жіночого руху і перших його піонерок у Галичині. Для Вас це тема, але для мене це життя, хвилювання, боротьба... Це тиха драма, що її у статті для журналу ніяково висказати [4:4].

Tuż po takim wyznaniu autorka wspomnień twierdzi, że żadnych tajemnic, o których ona nie mogłaby publicznie mówić, w jej relacjach z pisarzem nie ma. Nie były to bowiem stosunki o charakterze uczuciowym, lecz harmonijny związek dwóch osobowości połączonych wspólnymi ideałami. Ulana Krawczenko przekonuje czytelniczki czasopisma, że mężczyznę a kobietę mogą łączyć głębokie relacje oparte o jedność interesów narodowych czy uniwersalnych:

У романах і в реальному світі люди звикли бачити конфлікти чи гармонію тільки у сфері почувань. Але я знаю, що між жінкою і мужчиною може існувати ще інша єдність або боротьба. Душі мужчин і жінок можуть єднати національні або загально людські ідеали, а також спільна праця, мистецтво, і на тому полі існує гармонія, або ведеться боротьба [4:4].

W rozległym artykule Ulana Krawczenko dość dokładnie opisuje okoliczności, w których poznała Iwana Frankę i nawiązała z nim długoletnie przyjacielskie relacje. Opowiadając swoją osobistą historię przedstawia zarazem szeroki socjokulturowy kontekst epoki, w której powstawał ukraiński ruch kobiecy. Szczerze wyznaje, że młodzieńczy zapal do pracy na rzecz emancypacji kobiet, rozбиваł się o szarą, trudną codzienność. Podkreśla przy tym rolę Iwana Franki, swojego *dobrego brata*, który dodawał jej otuchy w ciężkich życiowych okolicznościach.

W tekstach publicystycznych okresu międzywojennego poświęconych Ulanie Krawczenko na jej temat pojawia się dość charakterystyczne określenie – Kamieniarka, co miałoby sugerować iż jest ona nieprzeciętnym człowiekiem „epoki Kamieniarzy”. Krytyk literatury Ostap Hrycaj w artykule poświęconym 50-leciu twórczości literackiej Ulany Krawczenko stawia ją w jednym rzędzie z literatami, których uważa za wieszczów narodu ukraińskiego. Swoją pochwałę jubilatce kończy patetycznym zawołaniem: *Чесць і слава віщій поетці України! Чесць і слава Каменяріці Уляні Кравченко, гідній супутниці Івана Франка!* [2:2].

Reasumując, w okresie międzywojennym Ulana Krawczenko aktywnie uczestniczyła w tworzeniu kultu Iwana Franki nie tylko jako wybitnego pisarza, lecz i nieprzeciętnej postaci w dziejach narodu ukraińskiego, swoistego wieszca Ukrainy. Przez swoje zaangażowanie na rzecz popularyzacji życia i twórczości klasyka literatury ukraińskiej przez współczesnych uważana była za jedną z przedstawicielek pokolenia „kamieniarzy” ukraińskiego ruchu narodowego.

Литература

1. Горблянський Ю., *Миттєвості: опівнічні роздуми. Статті. Есе. Полеміка*, Львів 2013, 253 с.

2. Грицай О., *Уляні Кравченко з привітом у 50-ліття літературної діяльності*, „Свобода”, 1930, ч. 159, с. 2.
3. Гундорова Т., *Франко і Каменяр: гностична драма*, «Слово і час», 2006, №8, с. 3-18.
4. Кравченко У., *Моя дружба з Іваном Франком*, „Жінка”, 1936, ч. 11-12, с. 4.
5. Кравченко У., *Пам'яті друга*, Упор. Г. Огриза, Львів 1996, 246 с.
6. Лапій М., *«Йти бік-о-бік по одній дорозі і до одної цілі»: творча співпраця Івана Франка та Уляни Кравченко*, «Українське літературознавство», 2018. Випуск 83, с. 195–208.
7. *Лист Мілени Рудницької до Уляни Кравченко, 26.05.1936*, Archiwum Klasztoru Bazylianów w Warszawie, zespół XX, spr. 01, jedn. 03, nr. 67,5, s. 157.
8. *Подяка Мілени Рудницької Уляні Кравченко за спомини. 17.06.1936*, Archiwum Klasztoru Bazylianów w Warszawie, zespół XX, spr. 01, jedn. 03, nr. 67,5, s. 158.